

6. Jain M.P. T.S. Eliot and American Philosophy. The Harvard Years. – Cambridge UP. Cambridge, 1999. – 135 p.

Слободзян Р.Д.

старший викладач кафедри німецької мови

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Андрійко В.І.

старший викладач кафедри німецької мови

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Березинська Н.О.

старший викладач кафедри німецької мови

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

АНГЛОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОСІСТЕМІ

Анотація. У статті розглядаються запозичення з англійської мови, які становлять значний шар у словниковому складі сучасної української мови і пов'язані з фінансово-економічною й торгівельною діяльністю суспільства. Виділяються причини масштабної термінологічної світової експансії англійської мови в кінці XX ст. та на початку XXI ст., а також групи слів, які мають суто термінологічні значення. Розглянуто англіцизми за ступенем новизни та звернено увагу на те, що окремі негативні тенденції і впливи загалом не порушують стабільності сучасної лексичної системи української мови. Нові іношомовні входження переважно збагачують номінативні та зображально-виражальні засоби і є важливими елементами новітньої комунікації.

Ключові слова: термін, економічна термінологія, запозичення, англіцизм, лінгвальні й позалінгвальні причини

Abstract. The article deals with the borrowings from the English language, which constitute a significant layer in the vocabulary of the modern Ukrainian language and are related to the financial, economic and trade activities of society. The reasons for the large-scale terminological global expansion of the English language in the late twentieth century and early twenty-first century, as well as groups of words that have purely terminological meanings, are highlighted. The article analyzes anglicisms by the degree of novelty and emphasizes that some negative trends and influences do not generally violate the stability of the modern lexical system of the Ukrainian language. New foreign language entries mainly enrich the nominative and figurative-expressive means and are important elements of modern communication.

Key words: term, economic terminology, borrowing, anglicism, lingual and extralingual reasons of borrowing.

В сучасному глобалізованому світі англійська мова вже стала мовою-джерелом численних лексичних запозичень зі статусом не лише мови-лідера та латини XXI сторіччя, а й мови спеціального призначення (ESL).

Англійська мова, безумовно, виконує роль основного засобу глобалізації як універсальна мова міжкультурних і міжнаціональних контактів і взаємодії в різних галузях діяльності: бізнес, наука, культура, виробництво, авіація тощо. Саме тому

сьогодні англійську за значущістю можна впевнено порівнювати з латинською мовою епохи середньовіччя й французькою XVIII століття [11, с. 4–18].

Традиційно виділяють лінгвальні й позалінгвальні причини панівного становища англійської мови.

Серед позалінгвальних причин необхідно виділити, по-перше, історичну спадщину Британської імперії XIX ст. та політичне й економічне домінування США в XX-XXI ст. [8]. Англійська мова, при цьому, є офіційною державною мовою лише в шести країнах і використовується як одна з державних мов у сімдесяти п'яти країнах [11].

Б. Качру до все більшого кола користувачів англійською відносить у своїй класифікації не носіїв англійської мови, а людей, які використовують її як іноземну. Саме це і є третьою важливою причиною світової експансії англійської мови: виникають різні регіональні варіанти англійської в країнах, де її використовують переважно як мову спеціального призначення [9, с. 11–30]. За Г. Уїддоусоном зазначимо, що основна причина поширення й активного вивчення англійської мови – це власне її спеціальне призначення. Автор наголошує на тому, що набуття повноправного членства у світовому професійному співтоваристві потребує знання певного регістру англійської мови. Незалежно від походження та мовної приналежності мільйони людей з усього світу вивчають англійську мову спеціального призначення (ESL), бо ця компетенція уможливлює науковий обмін та власні внески в розвиток світової науки [11, с. 144].

Саме ці причини спричинили масштабну термінологічну експансію англійської мови в різних національних мовах, і, безумовно, українська мова не стала винятком. Запозичення іншомовної лексики в українську мову були об'єктом уваги як зарубіжних (Е. Хауген, У. Вайнрайх, Д. Лотте, А. Фірс, Р. Коунер, Г. Уїддоусон), так і українських науковців (О. Стишов, В. Симонок, М. Навальна, С. Федорець, О. Лисенко, Л. Архипенко, А. Олійник, В. Пілецький, С. Стецюк) та інших. Процес запозичування в українську мову й формування певного англомовного контенту має назву «англізація» і є найбільш знаковим і актуальним явищем у розвитку сучасного соціуму. На думку В. Пілецького, «англіцизм», як і будь-яке інше запозичене слово, доречний, якщо він позначає поняття, що з різних

причин ще не назване засобами української мови або в ній відсутній рівновартісний відповідник, за наявності ж у мові питомих або запозичених термінів, що прижилися в мові, англізми сприяють «вимиванню» власне мовних термінів» [4, с. 52].

Кінець XX ст. та початок XXI ст. характеризується прискореним поповнюванням українського лексикону економічними англіцизмами. В українську мову потрапляє велика кількість економічних, фінансових, комерційних, торгових термінів з англійської мови: лізинг, бартер, дилер, дистриб'ютор, мерчандайзер, промоушен, тощо. Галуззю, на частку якої припадає найбільша кількість англіцизмів, звичайно ж, стає економіка й пов'язана з нею економічна комунікація. Це зумовлено розвитком міжнародних економічних зв'язків, глобалізацією економіки, запозиченням західних передових технологій і підвищенням ролі англійської мови як засобу міжнаціонального спілкування. Здобуття Україною незалежності, міжкультурна комунікація стали причиною запозичення численних економічних термінів й орієнтиром на західну економіку та використання інтернаціональної термінології. З огляду на суспільну актуальність явища, позначувані цими термінами, й самі терміни опиняються поза межами професійного мовлення й широко використовуються в повсякденному спілкуванні [1]. Наприклад, в системі фінансово-економічної і комерційної лексики зустрічаються слова, що належать до загальновживаних: долар, економіка, експорт, імпорт, тощо. Слід зазначити, що еволюція соціально-економічних орієнтирів спричинила своєрідне переосмислення низки назв, засвоєних іще за радянської доби, що мали негативну конотацію, показовими прикладами можуть слугувати, приміром, агент, бізнес або бос.

Серед причин запозичення іншомовних слів, зокрема й економічних термінів з англійської мови, Л. Архипенко виділяє такі:

1) *потреба в найменуванні нових понять і явищ*: інфляція, бізнес, приватизація;

2) *спеціалізація понять*: маркетинг (англ. marketing – «ринок»), менеджмент, аудит (англ. audit – «ревізія»), лізинг (англ. leasing – «оренда з подальшим викупом»);

3) *сформовані системи інтернаціональних термінів на основі англійської мови*: лендінг (англ. landing – «плата за розвантаження товару»), ролловер (англ. rollover – «відновлення терміну кредиту»);

4) *мода на іншомовне слово, престижність запозичення*: наприклад, офіс (англ. office – «контора»), аудитор (англ. auditor – «ревізор»), франчайзинг (англ. franchising – вид відносин між ринковими суб'єктами) [2, с. 19].

Традиційно до слів, які мають суто термінологічні значення, науковці відносять:

1. *Назви цінних паперів*: банкнота, ваучер, депозитний сертифікат, патент, субсидія.

2. *Платіжні документи*: тайм-чартер, тайм-шит, чек.

3. *Назви грошей*: бакс (монета США у післявоєнні роки), долар, євро, пенні, пенс, фунт стерлінгів.

4. *Адміністративно-економічний курс*: девальвація, демонополізація, економікс, інжиніринг, конверсія, концесія, ноу-хау, приватизація, пул, ревальвація.

5. *Назви біржових операцій*: демпінг, дисконт, інвестиція, канцелінг, кліринг, реінвестиція, спот, спред, форвард, ф'ючерсна угода.

6. *Назви банківських операцій*: дебіт-нота, лізинг-трансфер, ліквідність, кеп, крос-лістинг, овердрафт, рендж-форвард, фіксинг.

7. *Операції купівлі-продажу*: бюджет, дефіцит, дисконт, експорт, імпорт, колл, ліміт, маркетинг, опціон, оферт, офшор, пут, факторинг.

8. *Назви доходів, збитків, позик, страхування, оренди, угод, розрахунків*: дуополія, дуопсонія, інвестиція, картель, квота, концерн, лендліз, овердрафт, реновація, хай ринг, хеджирування.

9. *Назви грошового стягнення або заохочення (винагороди)*: демередж, диспач, ембарго, нотифікація.

10. *Назви місць торгівлі*: антитраст, маркет, олігополія, олігопсонія, шоп.

11. *Назви осіб, що займаються фінансово-економічною діяльністю*: андерайтер, аутсайдер, брокер, дисконтер, дилер, інвестор, камбіст, маклер, менеджер, рейдер, ріелтор.

12. *Назви одиниць виміру*: ваги: фунт, центал, об'єму рідини: барель, бутель, галон, пінта, довжини: дюйм, ліга, миля, фут, ярд; кількості: дюжина. Таким чином, лексика запозичується в основному задля того, щоб дати назви новим об'єктам і поняттям, які не мають назв у лексичному складі цих мов. З огляду на стійку тенденцію до прискорення процесу англізації економічної галузі в українській мові на початку третього тисячоліття О. Стишов звертає увагу на значну кількість запозичень-англіцизмів на зразок: стартап / старт-ап (англ. start-up – запускати) – новостворена або з короткою історією фірма чи компанія, яка перебуває у стані розвитку і займається перспективними дослідженнями; лінкідж (англ. linkage) – дозвіл біржі своїм клієнтам продавати і купувати в неї контракти з подальшою їх купівлею-продажем на іншій біржі; фандрейзинг (англ. fundraising) – процес залучення грошових коштів та інших ресурсів організацією (переважно некомерційною) з метою реалізації як певного соціального проекту, так і серії проектів, об'єднаних однією спільною ідеєю; сублізинг (англ. sub-lease) – вид піднайму предмета лізингу, згідно з яким лізингоодержувач за договором лізингу передає третім особам (лізингоодержувачам за договором сублізингу) у користування за плату на погоджений строк, відповідно до умов договору сублізингу, предмет лізингу, отриманий раніше від лізингодавця за договором лізингу; біткоїни – віртуальні гроші тощо [6, с. 71]. Поданий матеріал засвідчує, що нові іншомовні входження переважно збагачують номінативні та зображально-виражальні засоби і є важливими елементами новітньої комунікації

За ступенем новизни Л. Архипенко розрізняє англіцизми таким чином:

1) *абсолютні неологізми*: авераж (англ. average – «біржова операція»), брейк-івен (англ. break-even – «точка беззбитковості»);

2) *слова з відносною новизною, затребувані суспільством у зв'язку з комунікативною актуальністю*: сток (англ. stock – «запас», «зберігати на складі»), кешбек (англ. cash-back – «відстрочена знижка»), дисконт (англ. discount – «знижка»);

3) *неологізми, які характеризують реалії сучасного життя*: бізнес (англ. business), демпінг (англ. dumping), брокер (англ. broker), кліринг (англ. clearing) [2, с. 24].

Складнощі перекладу й розуміння неологізмів пов'язані зі стрімким розвитком науки й техніки в сучасному світі. На жаль, словники не встигають оновлюватися настільки ж стрімко, як з'являються нові слова в мові різних галузей знань. Неологізми – це нормальне явище в будь-якій мові, тому відсутність слова у словнику не повинна бути перешкодою під час перекладу.

Про те, що англізми міцно закріпилися на українському ґрунті, свідчить їх підпорядкування українській граматиці, адже іншомовне слово не тільки граматично вживається в лексичне оточення, а й пристосовується до українського слововживання. У сучасних умовах стрімкого науково-технічного прогресу спостерігається залучення наукових термінів у повсякденне мовлення.

У багатьох іншомовних економічних понять в українській мові є еквіваленти: імпорт (import – «ввезення»), інфляція (inflation – «знецінення грошей»), ліміт (limit – «обмеження»). Замість слова «провайдер» можна вживати, і на практиці широко використовується слово «постачальник», замість «девелопер» – «забудовник». Необхідно, зокрема, обґрунтовано й доцільно трансформувати іншомовні лексико-семантичні одиниці у відповідний вокабуляр української мови, а також розумно адаптувати їх у контексті конкретної тематики. Ці слова були запозичені українською мовою саме в зазначеній формі, а похідні від них слова орендний, орендодавець, банківський, дилерський, дилерство, іпотечний є українськими, адже утворені за допомогою питомих українських словотвірних засобів. Зважаючи на суспільну актуальність позначуваних цими термінами предметів і явищ, вони виходять за межі професійної сфери. Як зазначає Г. Онуфрієнко, «номінуючи численні витвори національного інтелекту в науково-технічному просторі, гібридні терміни переконливо й наочно відбивають прогресивну тенденцію до інтернаціоналізації, але в умовах збереження національних особливостей термінологічного фонду» [3, с. 72]. В свою чергу орієнтація представників великої частини європейських співтовариств на пріоритетне оперування англійськими професійними запозиченнями може сьогодні розглядатися як ключова специфіка сучасної мовної ситуації. Проте варто наголосити, що питання доцільності іншомовних запозичень викликає дискусії і на термінологічних конференціях. Однак, реальності сьогодення такі: більшість нових економічних термінів іншомовного

походження настільки відомі, що не викликають заперечення у більшості фахівців, адже вони дозволяють заповнити лексичні лакуни й збагатити професійну мову економістів новими лексичними одиницями.

Про це оптимістично зауважив П. Селігей «нема підстав хвилюватися: запозичення не позбавляють нашу термінологію своєрідності, адже вони впорядковуються нормами української мови, швидко пристосовуються до її словотвірної та морфологічної систем, не порушуючи їхньої стабільності» [5, 16]. Однак не можна забувати, що не всі запозичені лексеми підпорядковано нормам мови-реципієнта.

Таким чином, спираючись на викладене вище, зазначимо, що одним із практичних завдань, незмінно актуальних для філологів, є турбота про культуру української мови як невід'ємну частину національної ідентичності і культури та пропагування й захист мовно-культурних норм.

Список використаних джерел

1. Архипенко Л.М., Мельник П.В. Іншомовна неолексика в економічному дискурсі. Scientific developments of European countries the area of philological researches: collective monograph. Part 1. Wloclawek, Poland. 2020. С. 15–32.
2. Архипенко Л.М. Про причини запозичування й функційні вияви новітніх англізмів в українській мові. Philological Sciences and Translation Studies: European Potential: conference proceedings (November 3–4, 2022. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia: Baltija Publishing. 344 p. pp. 11–16. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-1>.
3. Онуфрієнко Г. Продуктивний іменник термінологічної деривації. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2004. № 503. С. 71–74.
4. Пілецький В. Мовна самобутність терміна. Українська термінологія і сучасність: збірник наукових праць. 2009. Вип. VIII. С. 49–54.
5. Селігей П. О. Що нам робити із запозиченнями? / П. О. Селігей // Укр. мова. – 2007. – № 3. – С. 3–15; № 4. – С. 16–32.
6. Стишов О.А. Нові іншомовні слова в українськомовних ЗМІ початку ХХІ ст. Studia philologica. Випуск 9, 2017. С. 66–75.
7. Crystal, D. English as a Global Language. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. 212 с.
8. Firth, A. The lingua franca factor [Електронний ресурс]. Intercultural Pragmatics, 2009. № 6 (2). Режим доступу: https://www.academia.edu/200739/The_Lingua_Franca_Factor_Alan_Firth_2009.
9. Kachru, B.B. Standards, codification and sociolinguistic realism: the English language in the outer circle. English in the World: Teaching and Learning the Language and

Literatures: Ed. Randolph Quirk and Henry G. Widdowson. Cambridge: Cambridge University Press, 1985. С. 11-30.

10. Kowner R., Rosenhouse J. The Hegemony of English and Determinants of Borrowing from Its Vocabulary / R. Kowner, // Globally Speaking: Motives for Adopting English Vocabulary in Other Languages. Multilingual Matters 140, 2008. С. 4-18.

11. Widdowson H.G. EIL, ESL, EFL: global issues and local interests. World Englishes, 1997. № 16 (1). С. 135-146.

Словники

12. Загородній А., Вознюк Г. Фінансово-економічний словник. Третє видання, доповнене та перероблене. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011. 844 с.

13. Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок: українсько-англійсько-російський тлумачний словник / Л. Алексеєнко та ін. Київ: Максимум, 2000. 529 с.

14. Словник іншомовних слів за ред. С.М. Морозова, Л.М. Шкарапути. – К.: Інформ. фонд НАН України, 2000. – 662 с.

15. Сухарський В.С. Економічний словник-довідник / В. С. Сухарський. – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2002. – 608 с.

16. СІС: Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. К.: Гол. ред. Укр. Рад. Енциклопедії, 1985.

17. Фінансовий словник / А. Г. Завгородній, Л. Г. Вознюк, Т. С. Смовженко. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 587 с.